

Civilplikten åter aktuell?

Varför väljer regeringen att enbart aktivera enskilda delar
av civilplikten?

Abstract

Civil conscription was a way to supply personnel for the civilian part of Swedish total defence. In 2010, the Swedish government chose to replace civil conscription with voluntary service. However in 2023, 13 years after the decision, it seems as reactivation is underway as the Swedish Civil Contingencies Agency (MSB) has been tasked to prepare for the activation of civil conscription for municipal rescue service.

The purpose with this study is to understand why the government only prepares for activation in one of several areas which were previously covered by civil conscription, namely municipal rescue service. The study is a qualitative, theory-consumed case study in which various documents are examined. To supplement the documents, semi-structured interviews are conducted. The study uses Graham Allison's Rational Actors Model and Governmental Politics Model to analyze and identify factors for the decision.

The analysis has shown that changes in the security policy environment, particularly the war in Ukraine, is the biggest factor behind the reactivation of civil conscription. A war requires more personnel over time to maintain social services. The choice to start with MSB was because the agency was ready to begin the wartime placement of conscripts at short notice.

Nyckelord: civilt försvar, civilplikt, totalförsvar, MSB, återaktivering, Graham Allison, The Rational Actor, Governmental Politics

Antal ord: 9028

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Introduktion	2
1.2	Frågeställning	3
1.3	Syfte och relevans med frågeställningen.....	3
1.4	Tidigare forskning	4
1.5	Avgränsningar	5
2	Bakgrund.....	6
2.1	Myndigheter	7
2.1.1	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)	7
2.1.2	Svenska Kraftnät (SvK)	7
2.2	Centrala begrepp	8
2.2.1	Civila försvaret.....	8
2.2.2	Civilplikt	8
2.2.3	Övriga begrepp.....	9
3	Teori.....	10
3.1	Kritik mot Allison's teorier	12
3.2	Modell I Rationella aktörsmodellen (The Rational Actor)	11
3.3	Modell II Organisationsmodellen (Organizational Behavior)	11
3.4	Modell III Förhandlingsmodellen (Governmental Politics).....	12
4	Metod.....	12
4.1	Kvalitativ, teorikonsumerande, fallstudie	14
4.1.1	Textanalys	14
4.1.2	Intervju	14
4.2	Källor.....	15
4.3	Material	15
4.3.1	Utredningar	15
4.3.2	Intervjuer	18
5	Analys	19

5.1	Analys av forskningsfrågan utifrån Rationella aktörsmodellen	19
5.2	Analys av forskningsfrågan utifrån Förhandlingsmodellen	22
5.3	Sammanfattning av analys	24
5.4	Diskussion	25
6	Slutsats.....	27
7	Vidare forskning.....	28
8	Referenser	29
9	Bilaga 1 Intervjufrågor	32
9.1	Intervju 1	32
9.2	Intervju 2	32

1 Inledning

Från 2002 har antalet totalförsvarspliktiga med civilplikt gradvis trappats ner för att från 2008 helt upphört. Det rådande omvärldsläget vid tidpunkten gjorde att politikerna inte ansåg att det förelåg något militärt hot i överskådlig tid vilket ledde till att resurser omprioriterades från totalförsvaret och krig till krisberedskap (Prop 2001/02:10, s. 211). I SOU 2009:63 föreslogs att Försvarsmaktens personalförsörjning ändras till att bemannas genom frivillighet. Värnplikt och civilplikt föreslogs att bli vilande då statsmakten gjorde bedömningen att hotbilden var låg. Samtidigt var intentionen att de förband som fanns skulle vara omedelbart tillgängliga, genom att ha anställda soldater. Regeringen kunde dock föreskriva (aktivera) skyldigheten igen om det uppstår behov (SOU 2009:63, ss. 24-27).

Sedan 2008 har det hänt mycket i vårt närområde. Ryssland vill införa en ny säkerhetsordning runt sina gränser, de vill ha inflytande över andra länder i "sin" intressesfär, som inkluderar stora delar av de länder som ingick i forna Sovjetunionen. Andra mindre stater, så som Sverige och Finland, ska begränsas i vad de tillåts göra eller vilka organisationer som de får ingå i (Ds 2022:7, ss. 9-10). "Sovjetunionens kollaps var en av det förra århundradets stora geopolitiska katastrofer" Vladimir Putin (Kraemer, 2022).

2022 är det krig i Europa där Ryssland angriper Ukraina med en enorm förödelse som följd. För oss i Sverige blir det tydligt att behovet av ett totalförsvaret är tillbaka. Kriget i Ukraina visar på behovet av att vara uthållig över lång tid och att samhällets samlade resurser kommer att tas i anspråk för att klara att hålla ut.

Försvarsberedningen uppmanar regeringen i *DS 2017:66 Motståndskraft Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025* att snarast fatta beslut att aktivera regelverken för civilplikt motsvarande det regeringen gjort med värnplikt. Försvarsberedningen vill dock att det tillsätts en utredning innan grundutbildning med civilplikt aktiveras (Ds 2017:66, ss. 124-126).

I uppsatsen kommer att beslutet om varför det initialt enbart är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som fått i uppgift att förbereda en återaktivering av civilplikt inom kommunal räddningstjänst att undersökas. Uppsatsen kommer att genomföras som en kvalitativ, teorikonsumerande fallstudie (Esaiasson et al, 2017, s. 42). I uppsatsen används Allison & Zelikows (1999) analysmodeller för att hitta svaret på frågan.

1.1 Introduktion

Från 90- och tidigt 2000-tal, i och med Kalla krigets slut, avvecklades totalförsvaret och med det stora delar av planeringen för höjd beredskap. De resurser som frigjordes från det nationella försvaret överfördes till humanitära och internationella fredsfrämjande insatser, men användes även till att stärka samhällets förmåga att hantera påfrestningar i fred. Förberedelser för krig blev i stället förebyggande arbete i fred, där helheten så som ledning, beredskapslager av varor, drivmedel mm inte bedömdes nödvändiga i den omvärld som då var rådande (Prop 2001/02:10, s. 12), (SOU 2021:25, s. 25). För att ändå kunna skala upp vid ett försämrat säkerhetspolitiskt läge, ålades vissa utpekade myndigheter inom civila försvaret att ha en grundförmåga. Grundförmågan skulle kunna anpassas för att växa utifrån fem eller tio års sikt (Prop 2001/02:10, ss. 160-161). Detta försvann efter 2004 då i princip huvuddelen av planeringen för höjd beredskap och krig upphörde (Ds 2017:66, s. 44).

Inom totalförsvarsplikten¹ lades värnplikt och civilplikt vilande 2010 och plikten ersattes av frivillighet. Rekrytering till Försvarmakten skulle ske genom intresse och frivillighet (Ds 2017:66, s. 38).

Pendeln har nu vänt och återigen finns ett tydligt hot mot Sverige och behovet av att återstarta totalförsvaret är stort. Målsättningen för totalförsvaret är som sig bör högt ställda; ”Totalförsvaret ska utformas och dimensioneras för att kunna möta väpnat angrepp mot Sverige.” (Ds 2017:66, s. 79). Förvarsberedningen konstaterar att det är från en låg nivå som den återupptagna planeringen startar, då det inte har bedrivits några aktiv eller systematiska förberedelser för höjd beredskap på nästan 20 år (Ds 2017:66, s. 49).

Vidare påtalar förvarsberedningen att ett utvecklat civilt försvar kommer kräva möjlighet att krigsplacera personal med relevant kompetens, med stöd av civilplikt. De pekar även ut vissa sektorer där det särskilt tydligt finns behov av förstärkningsresurser. Det är inom samhällsviktiga funktioner så som; befolkningsskyddet men även Svenska kraftnät² (SvK) och förstärkningspersonal till Polismyndigheten. Förvarsberedningen påtalar i beredningen ”[...] att regeringen snarast bör fatta beslut för att aktivera motsvarande regelverk rörande civilplikt utom vad avser grundutbildning med civilplikt.” (Ds 2017:66, ss. 123-124). Detta skulle göra det möjligt att krigsplacera redan utbildad personal men som inte arbetar med de uppgifterna till vardags (Ds 2017:66, ss. 123-124).

I skuggan av Rysslands anfallskrig mot Ukraina har behovet av att återuppbygga totalförsvaret accelererat, varvid Regeringen 2023 har sett ett behov av att återaktivera civilplikten. Initialt gäller detta enbart kommunal räddningstjänst. Regeringen har därför gett Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i uppdrag att

¹ Se kapitel 2.2.3 Övriga begrepp.

² Reparationspersonal

”[...]genomföra de åtgärder som behövs för att förbereda för ett beslut om en aktivering av civilplikten som innebär att totalförsvarspliktiga som har genomgått relevant utbildning ska kunna skrivas in för civilplikt, fullgöra eventuellt nödvändig grundutbildning, krigsplaceras i en befattning samt fullgöra repetitionsutbildning inom kommunal räddningstjänst.” (Fö2023/00118, s. 1).

1.2 Frågeställning

När enbart MSB får i uppdrag att förbereda för att återaktivera civilplikten väcks frågan om varför enbart en del av det som tidigare ingick i civilplikten lyfts fram. Varför ger regeringen inte ett bredare uppdrag till flera aktörer som är viktiga i en krigssituation, vilket hade kunnat påskynda uppbyggnaden av ett robust civilförsvaret. Målet med civilplikt som personalförsörjningssystem är att kunna öka personalvolymen i krig vilket inte behövs för fredsdriften. Motsvarande behov borde det finnas inom flera sektorer.

Min frågeställning är:

Varför är det bara MSB som fått i uppgift att utreda och förbereda för ett beslut om en aktivering av civilplikten inom sitt område; kommunal räddningstjänst och inte flera myndigheter t.ex. SvK?

SvK kommer att användas som referens då de var bland de sista myndigheterna som lade ner sin civilpliktsutbildning.

1.3 Syfte och relevans med frågeställningen

Syftet med uppsatsen är att analysera varför regeringen enbart ger MSB i uppgift att genomföra de åtgärder som behövs för att förbereda aktivering av civilplikt inom kommunal räddningstjänst.

Genom att analysera anledningen till att regeringen inte gett flera myndigheter motsvarande uppgift kan en ökad förståelse för vad som påverkar beslutsfattandet i detta fall uppnås.

Det finns ett behov av att öka tempot i återuppbyggnaden av det civila försvaret inom flertalet av områdena, för att återta de förmågor som Sverige avskaffade under det tidiga 2000-talet i syfte att hantera fullskaligt krig.

Genom att analysera de fattade besluten, gå igenom utredningar, uppdrags- och beslutsdokument samt komplettera med intervjuer skapas en bild över vad som varit drivande och styrande i beslutsfattningen. Frågan är troligen mer mångbottnad än att det bara är lagar och paragrafer tillsammans med olika viljor som påverkar tempot i återinförandet av krigsplaceringen med stöd av civilplikt, antingen genom

Totalförsvarets Plikt och prövningsverk (TPPV) eller genom annan utredning. I slutsatserna kommer även eventuella hinder som framkommit men vilka inte berör frågan att redovisas och vara en del av diskussionen.

1.4 Tidigare forskning

I undersökningen av tidigare forskning om återinförandet av civilplikt har ingen forskning om ämnet hittats. I och med detta så har en beredare sökning gjorts i DIVA och LUB. Utöver civilplikt har sökningen även innefattat civilförsvaret, totalförsvarsplikt och värnplikt. Nedan följer de verk som hittats med relevans för denna uppsats, då forskningsmaterialet har varit begränsat så har även kandidatuppsatser tagits med.

Andersson (2021) och Mårtensson (2022) undersöker båda beslutet om att återaktivera värnplikten, Mårtensson undersöker även beslutet att avskaffa värnplikten, och hur vi kan försöka förstå bakgrunden till besluten men genom två olika metoder. Händelsten & McGuinness (2019) undersöker attityd till statlig plikt vilket i sig kan vara intressant då civilplikten faller inom detta begrepp.

Andersson (2021) beskriver i kandidatuppsatsen *"Plikten framför allt?"* återinförandet av allmän värnplikten. Uppsatsen är en kvalitativ, teorikonsumerande, fallstudie och beskriver att beslutet att återinföra värnplikten som personalförsörjningssystem grundar sig i svårigheten att genom frivillighet rekrytera och behålla soldater tillsammans med en ökande hotbild mot Sverige. Andersson använder Allison/Zelikow analysmodeller för att förklara beslutet att återinföra värnplikten.

Mårtensson (2022) beskriver i masteruppsatsen *"Vad är logiken i det?"* En konstruktivistisk analys av värnpliktens vilande och återaktivering. I en fallstudie testar Mårtensson att genom konstruktivistiskt perspektiv förstå försvarspolitiska beslut, i detta fall beslutet att lägga värnplikten vilande 2009 och sedan återaktivera den 2017.

Händelsten & McGuinness (2019) undersöker i kandidatuppsatsen *Ungas attityder till statlig plikt* genom intervjuer av tio ungdomar, varav fem gjort värnplikt och fem går sista året på gymnasiet, inställning till värnplikten. Det teoretiska ramverket utgår från motivationspsykologin och dess beskrivning av drivkrafter. Studien visar att det finns flera olika drivkrafter till ungdomarnas uppfattning men att de "har en i huvudsak positiv inställning till värnplikten".

Efter att ha jämfört tillämpningen av forskningsmetod i tidigare arbeten, särskilt Anderssons och Mårtenssons, anses Graham Allisons teori lämpligast för att undersöka denna uppsats frågeställning.

1.5 Avgränsningar

På grund av begränsningar i antalet ord kommer följande avgränsningar göras. Studien kommer inte titta på den bredare frågan om civilplikt som personalförsörjning eller de ekonomiska konsekvenserna av ett återinförande av civilplikt.

SvK, d.v.s. en annan myndighet, kommer att användas som referens till MSB. SvK var en av de sista myndigheter som genomförde civilpliktsutbildning innan plikten lades vilande och är därför en bra referens som jämförsele till MSB.

Vidare så kommer två utav tre av Graham Allisons teoretiska analysmodeller att användas³. Modell II: organisationsmodellen (Organizational Behavior), har valts bort. I denna metod är det stort fokus på stående procedurer, så kallade standard operating procedures (SOP), och den är därför mindre relevant för denna studie (Allison & Zelikow, 1999, ss. 5-6).

³ Se kapitel 3 teori.

2 Bakgrund

Försvarsbeslut 2015 blev ett trendbrott. Nya medel tillfördes och väpnat angrepp lyftes åter fram som ett reellt hot och Gotlands försvar betonades. Även totalförsvarsplanering började återupptas (Trané (red.), o.a., 2019, s. 18). I och med förändringarna i omvärlden har en successiv återtagning och upprustning påbörjats i Sverige. Redan 2014 aktiverade regeringen skyldigheten att genomföra repetitionsutbildning för totalförsvarspiktiga som tidigare genomfört värnplikt och som fortfarande var krigsplacerade i krigsförband. 2017 fattade regeringen nästa beslut om aktivering då med skyldigheten att fullgöra värnplikt, vilket innebär mönstring, grundutbildning och repetitionsutbildning med krigsförbandsövning. Från 2018 bedrivs återigen värnpliktsutbildning inom Försvarsmakten. Civilplikten omfattades inte av detta beslut och är i dagsläget inte återaktiverad (Ds 2017:66, ss. 38-39).

Försvarsberedningen påtalade vikten av bemanning och personalförsörjning av samhällsviktig verksamhet under höjd beredskap och krig. De gjorde bedömningen att ordinarie grundbemanningen i fredstid inte skulle räcka till för de krav som ställs vid höjd beredskap eller krig. Försvarsberedningen menar att det skulle krävas en aktivering av civilplikten för att möta personalbehovet inom totalförsvarets civila delar och att det behöver vara en sammanhållen planering av denna. Försvarsberedningen påtalar även behovet av personalförsörjning för näringslivet till de företag och organisationer som är viktiga i totalförsvaret (Ds 2017:66, ss. 121-122).

Enligt det finska public servicebolaget Yle som följer rapportering från kriget i Ukraina attackerade Ryssland till att börja med det Ukrainska samhället urskillningslöst. Från oktober 2022 förändrades mönstret och Ryssland inriktade sin fjärrbekämpning mer mot Ukrainas el- och energisystem (Yle, 2022).

För att regeringen ska få en uppfattning om hur det civila försvaret kan stärkas, vilka behov och tillgång till personal myndigheter och andra aktörer har vid höjd beredskap och krig har MSB sedan 2021 fått flera utredningsuppgifter vilka presenteras under kapitel 4.

2.1 Myndigheter

Nedan följer en beskrivning av de myndigheter som är av intresse för denna uppsats.

2.1.1 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

MSB är inordnat i Försvarsdepartementet och i förordningen (2008:1002) med instruktioner för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap första paragraf så är myndighetens uppgift att:

”1§ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka, kris, krig eller krigsfara.”

Inom MSB finns följande avdelningar: Avdelningen för räddningstjänst och olycksförebyggande, Operativa avdelningen, Avdelningen för cybersäkerhet och säkra kommunikationer, Avdelningen för krisberedskap och civilt försvar, kommunikationsavdelningen samt Avdelningen för verksamhetsstöd.

MSB är även sektorsansvarig myndighet inom beredskapssektorn räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen. Vilket innebär att MSB ska identifiera och genomföra åtgärder vilka stärker förmågan inom sektorn för att kunna möta de behov som samhället har inom räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen. Det sker i samverkan med sektorns övriga myndigheter⁴ men även med andra beredskapsmyndigheter, länsstyrelser och civilområdesansvariga länsstyrelser (MSB 1, 2023).

2.1.2 Svenska Kraftnät (SvK)

Affärsverket Svenska Kraftnät (SvK) är inordnat i Klimat- och näringslivsdepartementet. SvK är ett statligt affärsverk och är systemansvarig myndighet för kraftsystemet i Sverige. Myndigheten förvaltar och utvecklar det svenska transmissionsnätet för elektricitet. SvK är också elberedskapsmyndighet och har hand om frågor rörande dammsäkerhet samt tillsynsmyndighet för elförsörjningens säkerhetsskydd (SvK, 2023).

SvK är beredskapsmyndighet och ingår i två sektorer ”Energiförsörjning” som samordnas under Energimyndigheten och ”Elektriska kommunikationer och post” som samordnas av Post och telestyrelsen. Det är SvK’s ansvar att i krig eller när regeringen bestämmer ”[...]att i samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter tillgodose samhällets behov av elkraft genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser” (SvK 1, 2023).

⁴ Kustbevakningen, Länsstyrelserna, Polismyndigheten, Sjöfartsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, SMHI och adjungerande är SOS Alarm AB

2.2 Centrala begrepp

Nedan introduceras centrala begrepp som kommer att användas i uppsatsen.

2.2.1 Civila försvaret

”Det civila försvaret omfattar all den samhällsverksamhet som måste fungera under höjd beredskap och krig.” (Ds 2017:66, s. 84).

Inom totalförsvaret ska det civila försvaret i krig tillse att de samhällsviktiga delarna i landet fungerar, samt upprätthålla och stärka försvarsviljan. Det civila försvaret ska även kunna stödja det militära försvaret när det behövs. I fred har det civila försvaret uppgifter med förebyggande arbete och hantering av svåra påfrestningar för samhället

Det påtalas även att relevanta aktörer ska ha förmåga att ge och ta emot stöd så vi kan lösa uppgiften enskilt och tillsammans med andra länder. (Ds 2017:66, ss. 83-84).

2.2.2 Civilplikt

Civilplikt innebär en skyldighet att ingå i Sveriges försvar, sedan 2008 är den vilande [sista utbildningen genomfördes 2008 och den blev vilande 2010 (Ds 2017:66, s. 38)] och ingen utskrivning eller utbildning genomförs i dagsläget. Civilplikten ingår i totalförsvarsplikten och är vapenfri, vanligtvis genomförs civilpliktsutbildning inom den civila delen av totalförsvaret. Efter genomförd utbildning och krigsplacering kan den civilpliktige kallas in för repetitionsutbildning, beredskaps- eller krigstjänstgöring (Nationalencyklopedin, 2023).

I 1996 års försvarsbeslut skulle totalförsvarspliktiga med civilplikt längre än 60 dagar genomföras inom följande områden:

- *”Kommuner - beredskapsmän och räddningsmän, sanerare och ammunitionsröjare*
- *Transport - flygplatsbrandmän, banverksreparatörer*
- *Energiförsörjning - linjereparatörer, driftbiträden och ställverksreparatörer*
- *Polisen – beredskapspoliser” (Prop 2001/02:10, ss. 211-214).*

Listan på samtliga verksamheter där civilplikt får fullgöras finns i bilaga till förordningen (1995:238) (SFS 1995:238).

Utbildningarna upphörde succesivt från 2002 för att helt upphöra 2008 i och med att regeringen avvecklade utbildningen för linjereparatörer, driftbiträden och ställverksreparatörer (Prop 2007/08:1, s. 59).

2.2.3 Övriga begrepp

Här presenteras ett urval begrepp som det kan finnas anledning att definiera inför kommande delar i arbetet.

- Befolkningsskydd – Ett system bestående av bl.a. skyddsrum, varningssystem, utrymning och inkvartering samt räddningstjänst som behöver fungera enskilt och tillsammans för att skydda och rädda civilbefolkningens liv (MSB 2, 2023).
- Beredskapsansvarig myndighet – De statliga myndigheter som har ansvar inom en eller flera viktiga samhällsfunktioner där verksamhet har särskild betydelse för samhällets krisberedskap och totalförsvaret (SFS 2022:524, s. 18 §).
- Civilt försvar - Riksdagen, regeringen, statliga myndigheter, kommuner, regioner, näringsliv, frivilligorganisationer samt enskilda individer är alla delar av det samlade totalförsvaret (Ds 2017:66, s. 29), se totalförsvaret nedan.
- Höjd beredskap – Vid krigsfara eller krig fattar regeringen beslut om höjd beredskap. Detta kan ske i två steg, skärpt beredskap och högsta beredskap. När regeringen fattar beslut om höjd beredskap blir automatiskt ett betydande antal lagar tillämpliga (Ds 2017:66, ss. 35-38).
- Krigsorganisation – en organisation som myndigheter eller andra delar i totalförsvaret intar vid höjd beredskap eller krig (Nationalencyklopedin, 2023).
- Militärt försvar - Försvarsmakten är den statliga myndighet som ska upprätthålla och utveckla ett militärt försvar (Ds 2017:66, s. 30).
- Sektorsansvarig myndighet – En myndighet som är övergripande ansvarig inom en beredskapssektor vars sektor omfattar flera myndigheter. De övriga beredskapsmyndigheterna i den sektorn deltar i arbetet (SFS 2022:524, s. 23 §).
- Totalförsvaret – All verksamhet som genomförs under högsta beredskap. Den består av militärt och civil försvar (Ds 2017:66, s. 29)
- Totalförsvarsplikt – plikt som gäller för svenska medborgare mellan 16 och 70 års ålder. Det gäller även ej svenska medborgare bosatta i Sverige med motsvarande ålder. Tjänstgöring för totalförsvarsplikt fullgörs genom värnplikt, civilplikt eller allmän tjänsteplikt (Ds 2017:66, s. 38).

3 Teori

I uppsatsen används Graham Allison's (1971) teoretiska analysmodeller, om politiskt beslutsfattande för att svara på uppsatsens fråga. Allison presenterade modellerna i boken *Essence of decision Explaining the Cuban missiles crises*. Essence of decision handlar om Kubakrisen som utspelade sig under 13 dagar 1962 då risken för ett kärnvapenkrig aldrig hade varit närmare. Krisen uppkom då Sovjetunionen i hemlighet placerade ut kärnvapenbestyckade missiler på Kuba och USA svarade med att inrätta en sjöblockad mot Kuba. Allison använde sina modeller för att analysera händelserna kring Kubakrisen och för att därigenom studera och analysera hur de politiska besluten fattades (Allison & Zelikow, 1999, s. 1). Allison (1971) presenterade tre modeller som kan vara till hjälp för att försöka förstå det politiska beslutsfattandet.

Modell I: rationella aktörsmodellen

Modell II: organisationsmodellen

Modell III: förhandlingsmodellen

Modellerna introduceras mer nedan.

Genom att ställa samma fråga för varje modell så fås olika svar och detta ger olika perspektiv på beslutsfattandet. Rationella aktörsmodellen fokuserar på hur beslut fattas genom en rationell utvärdering av alternativ, medan organisationsmodellen betonar hur organisatoriska rutiner och procedurer påverkar beslutsfattande. Förhandlingsmodellen fokuserar på hur olika intressenters maktspel och politiska mål påverkar beslutsprocessen.

Allisons slutsats är att det inte finns en heltäckande modell för beslutsfattande. Istället måste beslutsfattare anpassa sig till den specifika situationen de står inför och använda de modeller som är mest relevanta för den aktuella situationen. Vidare är det också viktigt att vara medveten om begränsningarna i varje modell och att kombinera de olika perspektiven för att få en mer komplett bild av beslutsfattandet.

Som Allison demonstrerar är beslut i internationell politik ofta komplexa och påverkas av flera faktorer, vilket kan göra det svårt att förutsäga beslut och utfall. Det kan också peka på vikten av att ha en helhetssyn på beslutsprocessen och att ta hänsyn till olika perspektiv och intressen för att förstå och förklara beslut och utfall (Allison & Zelikow, 1999, ss. 379;389-405).

Slutligen kan slutsatserna som dras av att väga samman Allisons modeller också ha relevans för beslutsfattande idag, och för att utveckla bättre beslutsprocesser och policyer inom internationell politik. Allisons modeller har använts flitigt inom utrikespolitiskt beslutsfattande, men de kan även användas inom andra områden blanda annat nationellt politiskt som är aktuellt i detta fall (Allison & Zelikow, 1999, s. 7).

Genom att använda Allison's modeller med frågorna kan faktorer tas fram för att svara på uppsatsens fråga om varför enbart MSB fick i uppdrag att utreda och förbereda för aktivering av civilplikt inom sitt område kommunal räddningstjänst.

3.1 Modell I Rationella aktörsmodellen (The Rational Actor)

Rationellt handlande är att utifrån sina kunskaper och förutsättningar som gäller vid en viss tidpunkt, välja medel som gör att de specificerade målen uppnås. Olika perspektiv kommer påverka synen på om något, till exempel ett beslut, är rationellt eller irrationellt. För att förstå en händelse eller ett beslut som upplevs som irrationellt kan frågor om målsättning och kunskap ställas och när de förstås kan händelsen eller beslutet bli begriplig (Thurén, 2019, ss. 99-100).

Rationella aktörsmodellen beskriver hur en aktör, i detta fall regeringen, gör logisk avvägning utifrån sina mål och avsikter.

En rationell aktör försöker hitta den mest fördelaktiga lösningen bland de tillgängliga alternativen genom att väga för- och nackdelar och göra en kostnads- och nyttoanalys för att nå maximal och störst nytta, vinstmaximerande (Allison & Zelikow, 1999, ss. 15-17).

Genom att använda nedanstående frågor och ovanstående beskrivning menar Allison & Zelikow (1999, ss. 389-390) att det går att beskriva en rationell aktör.

1. Vilka är omständigheterna, eller uppfattade omständigheterna, som staten ser som hot eller möjligheter?
2. Vilka är statens målsättningar?
3. Vilket eller vilka alternativ finns för att hantera problemet eller problemen?
4. Vilka strategiska kostnader och fördelar är respektive handlingsalternativ förenat med?
5. Vilket är det bästa alternativet utifrån rådande omständigheter?

3.2 Modell II Organisationsmodellen (Organizational Behavior)

Organisationsmodellen förklarar hur organisationen fattar beslut genom formella strukturer, ansvarsfördelning och befogenheter, även kultur och informella strukturer påverkar de beslut som fattas. I analysen med denna metod är det stort fokus på stående procedurer, så kallade standard operating procedures (SOP) (Allison & Zelikow, 1999, ss. 5-6). Denna modell är mindre relevant för denna uppsats och kommer inte att användas.

3.3 Modell III Förhandlingsmodellen (Governmental Politics)

I förhandlingsmodellen är de grundläggande delarna att olika aktörer konkurrerar om inflytande och makt. Innan besluten fattas så genomförs förhandlingar och köpslående, aktörerna kan ha ett gemensamt övergripande mål men arbetar sedan för att nå det målet på bästa sett utifrån egna uppfattningar och prioriteringar. Det kan formos koalitioner för att få ett beslut i en önskad riktning. Det kan inkludera olika intressegrupper, politiska partier, myndigheter, byråkrater och medier, men det kan även vara andra stater som alla påverkar beslutsprocessen med varierande möjlighet till inflytande. (Allison & Zelikow, 1999, s. 258).

Enligt förhandlingsmodellen är politiska val ofta resultatet av kompromisser och förhandlingar mellan dessa olika aktörer, snarare än en enkel beräkning av kostnader och fördelar. Detta kan resultera i en politik som är suboptimal ur enskilda aktörers perspektiv, men som representerar en fungerande kompromiss med tanke på fördelningen av makt och intressen i det politiska systemet. Risker kan vara att med många perspektiv blir beslutsfattandet paralyserat eller att det utvecklas grupptänkande (Allison & Zelikow, 1999, s. 265).

Frågor som Allison & Zelikow (1999, s. 390) använde för att utvärdera aktörer i förhandlingsmodellen är följande:

1. Vilka aktörer finns det? Vems synsätt och värderingar räknas när alternativ och handling skapas?
2. Vilka faktorer bildar respektive aktörs uppfattning, dennes föreslagna handlingsalternativ samt dennes ståndpunkt?
3. Vilka faktorer har betydelse för respektive aktörs påverkan avseende val och agerande?
4. Vilka kanaler/ forum finns för den etablerade processen att mötas och jämföra uppfattningar och preferenser samt därtill lämna rekommendationer att fatta beslut?

3.4 Kritik mot Allisons teorier

Boken har utgivits i två upplagor, 1971 och 1999. Den första utgåvan 1971 fick viss kritik mot sig, då den av sekretesskäl byggde på det begränsade material som Allison fick ta del av runt händelsen. Efter Kalla krigets slut blev ytterligare källmaterial tillgängligt då sekretessen lättade både i USA och i Ryssland. Mycket av det ny tillgängliga materialet var inspelningar mellan president John F Kennedy och hans rådgivare. 1999 utkom en andra utgåva nu tillsammans med Philip Zelikow. Efter omarbetningen med det nya materialet har teorierna vunnit ytterligare relevans och acceptans (Allison & Zelikow, 1999, s.vii-xv).

Christopher M. Jones (2010) sammanfattar flera forskares kritik i *Bureaucratic Politics and Organizational Process Models*. Kritiken är framförallt mot modell II

och III eftersom de är oförändrade i den andra uppdaterade utgåvan. Jones menar att Allison's modeller är för enkla och för att inte ta hänsyn till de komplexa interaktionerna mellan byråkratiska aktörer och organisatoriska processer. Jones hävdar att en mer omfattande och inkluderande modell är nödvändig för att fullt ut förstå beslutsfattande inom byråkratiska organisationer. Jones påpekar att trots kritiken har Allison's fått en väldigt stor spridning boken är citerad i över 1500 tidskriftsartiklar och att tusentals kopior av boken säljs varje år (Jones, 2010).

4 Metod

I denna uppsats används en kvalitativ, teorikonsumerande fallstudie. Initialt har en arbetsplanering tagits fram varefter textmaterial har samlats in. Slutligen har materialet analyseras med hjälp av teorierna från Allison's analysmodell I och III och en slutsats presenteras.

4.1 Kvalitativ, teorikonsumerande, fallstudie

Den teorikonsumerande studien, med ett fall i centrum, undersöker huruvida de existerande teorierna kan användas för att förklara det som studeras (Esaiasson, et al., 2017, s. 42). Det materialet som används i denna uppsats är dokument från regeringen, (departementsserier, statens offentliga utredningar och propositioner), artiklar och rapporter. För att få ytterligare fakta har semistrukturerade intervjuer genomförts.

4.1.1 Textanalys

För att svara på forskningsfrågan används en kvalitativ textanalys i kombination med intervjuer. Esaiasson et.al. (2017) beskriver att det för en samhällsvetare finns tre olika sätt att samla in materialet: ”1) att fråga människor, 2) att observera människor, och 3) att observera fysiska spår och resultat av mänsklig aktiviteter[...]” (Esaiasson, et al. 2017, s. 195).

I arbetet används det första och tredje tillvägagångssättet, fråga människor och observera fysiska spår vilket i detta fall är texter. En kvalitativ textanalys av källorna har genomförts, genom noggrann läsning av texterna med fokus på att hitta och lyfta fram de väsentliga delarna (Esaiasson, et al., 2017, s. 211).

4.1.2 Intervju

För att få en bredare och mer nyanserad förståelse av vad som kan utläsas av texterna har två intervjuer genomförts. Intervjupersonerna är ansvariga personer vid MSB respektive SvK. Intervjuerna komplementerar informationen som finns i dokumenten. Intervjuerna har genomförts med hjälp av ett semistrukturerat intervjuformat.

Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjun utgår från förberedda frågor men med en öppenhet för vidare frågor eller utläggningar vilket Blatter &

Harverland (2012, s.188) beskriver i *Designing Case Studies* att Wilson & Wilson (1988) gjorde i sin studie.

Intervjuerna har antingen kunnat belägga eller vederlägga tolkningen av svaren på frågorna som ställs till texten.

4.2 Källor

För arbetet har i huvudsak primärkällor (departementsserier, statens offentliga utredningar, propositioner och eventuellt riksdagsbeslut), artiklar, rapporter men även enstaka intervjuer använts för att vidga förståelsen för vissa beslut. Studien har primärt titta på dokument från 2017 och framåt.

Sekundärkällor har hämtats från nyhetsmedia, tidningar, men även webb-information har använts. I dessa fall är det viktigt att beakta validiteten i källorna. Syftet att använda sekundärkällor är att bredda bilden av tolkningar av de officiella dokumenten.

Till största delen har primärkällor från officiella institutioner använts och därmed bör riktigheten i källorna vara god. För övriga källor så har de metoder som Esaiasson, et al. beskriver i *Metodpraktikan* (2017, ss. 288-296) använts för att utvärdera dessa. Metodreglerna för att tolka och utvärdera sanningshalten samt bedöma trovärdigheten i text och intervjuer är de fyra klassiska metodreglerna som kan sammanfattas i minnesregeln; **Ä**del-**O**ST **Ä**kthet, **O**beroende, **S**amtidighet, **T**endens.

4.3 Material

Nedan följer en sammanfattning av de viktigaste dokumenten och intervjuerna som har använts i studien, informationen ramar in det som senare lyfts fram i analys och knyts samman i diskussionen.

4.3.1 Utredningar

Redan 2017 påtalade Försvarsberedningen i *Motståndskraft inriktning av totalförsvaret och utformning av det civila försvaret 2021-25* vikten av bemanning och personalförsörjning av totalförsvaret under höjd beredskap och krig. Den ordinarie grundbemanningen i fredstid bedömdes inte räcka till för de krav som ställs vid höjd beredskap eller krig. "Försvarsberedningen anser att en sammanhållen planering för krigsorganiseringen av civila verksamheter i totalförsvaret kräver att civilplikten aktiveras." (Ds 2017:66, ss. 121-122). De påtalar även behovet av personalförsörjning för näringslivet till de företag och organisationer som är viktiga i totalförsvaret (Ds 2017:66, ss. 121-122).

Delbetänkandet av utredningen om hälso- och sjukvårdens beredskap, SOU 2020:23, *Hälso- och sjukvård i det civila försvaret*, lyfter i sammanfattningen fram personalförsörjning och att de ”bedömer att en återaktiverad civilplikt skulle skapa ökade möjligheter för hälso- och sjukvårdens personalförsörjning i krig” (SOU 2020:23, s. 17).

MSB har fått flera utredningsuppdrag om att utveckla det civila försvaret, med personalförsörjning, räddningstjänst men även generella åtgärder och kostnadsberäkningar för dessa. Följande uppdrag och utredningar har genomförts:

Ju2021/02771 med MSB svar 2022-04-29, MSB 2021-08640-55, *Behov av personalförsörjningar inom bevakningsansvariga myndigheter och andra aktörer vid en situation med höjd beredskap eller krig*⁵.

Ju2022/00865 med MSB svar 2022-03-10, MSB 2022-03446, *Svar på uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att bedöma vilka åtgärder som bör vidtas för att stärka det civila försvaret*. MSB tar utgångspunkt i målen för det civila försvaret⁶. Uppdraget går ut på att få en uppfattning om vilka åtgärder som kan stärka det civila försvarets förmågor under det innevarande året (2022) och vilken kostnad samt tidsåtgång dessa åtgärder skulle ha. Områden som tas upp är

- *Förstärka kommuners och regioners arbete med krisberedskap och civilt försvar*
- *Försvarsvilja och kommunikation*
- *Skydd av civilbefolkningen och räddningstjänst*
- *Informations- och cybersäkerhet*
- *Ledning och samverkan*
- *Personalförsörjning*
- *Internationellt samarbete*
- *Försörjningsberedskap (MBS 2022-03446 , 2022, s. 2).*

Under punkten personalförsörjning påtalar MSB vikten av att ”skyndsamt aktivera civilplikten” (MBS 2022-03446 , 2022, s. 8) i första hand för att skriva in personer med relevant utbildning utan att behöva grundutbilda dessa. Nästa steg skulle vara att utreda ett eventuell återupptagande av civilplikt med grundutbildning. MSB påtalar även behovet av snabbutredningar från de sektorsansvariga myndigheter som kan komma ifråga vid en eventuell aktivering av civilplikt för att få fram vilka verksamheter och personalkategorier som det berör.

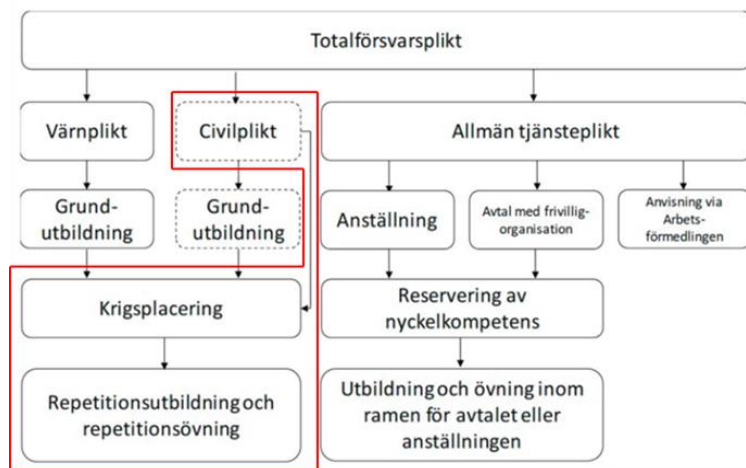
Ju2022/02313 med MSB svar 2023-03-29, MSB 2022-09064, *Dimensionerande planeringsförutsättningar för räddningstjänst under höjd beredskap*. MSB beskriver hur den kommunala räddningstjänsten i dag är dimensionerad för att i huvudsak hantera olyckor i fred. Ska räddningstjänsten kunna hantera krig eller krigsfara behöver den förstärkas både med personal, materiel men även med nya kompetenser. MSB påvisar genom erfarenheterna från kriget i Ukraina att civilbefolkningen, civil infrastruktur och civilförsvars organisationer attackeras och är en del av angriparens krigföring. Stora mängder oexploderad ammunition, sök- och räddningsinsatser i raserade byggnader är något

⁵ Se under avsnitt 5.3.

⁶ Se avsnitt 2.2.1.

som räddningstjänsten i Ukraina även har behövt och behöver hantera. MSB menar att räddningstjänsten behöver 32 000 personer för att kunna hantera påfrestningar som ett angrepp innebär, i dagsläget är 16 000 personer anställda som hel- eller deltidsbrandmän inom kommunal räddningstjänst. Under punkten personal tar MSB upp att genom direktinskrivning kan minst 2000 personer av redan utbildade personer skrivas in efter att ha genomfört en kortare repetitionsutbildning och efter det krigsplaceras i kommunal räddningstjänst, detta lyftes i svaret på regeringsuppdraget FÖ 2023/00118.

Fö2023/00118 med MSB svar 2023-03-01, MSB 2023-00813-2, *Aktivering av civilpliktiga inom kommunal räddningstjänst*. Regeringen har gett MSB i uppdrag att förbereda aktivering av civilplikt inom kommunal räddningstjänst som ett svar på myndighetens upprepade påtalande om behovet av aktivering av civilplikten. MSB skriver i sitt svar att Totalförsvarets plikt-och prövningsverk (TPPV) har varit med i nära samverkan, synpunkter har även inhämtats från några kommunala räddningstjänster, Sveriges Kommuner och Regioner samt civilområdesansvariga länsstyrelser. MSB menar att initialt med aktivering av civilplikten kommer de kunna tillföra 2 000 - 3 000 personer som redan är utbildade och har kompetens för att kunna krigsplaceras fram till 2026. Efter detta behöver grundutbildning av civilpliktiga komma igång för att fylla upp resterande mängd för kommunernas räddningstjänst men även för andra verksamheter. MSB lyfter även fram att detta är ett första steg och en aktivering med grundutbildning med civilplikt behöver utredas vidare.

Figur 1 Beskrivning av strukturen för totalförsvarsplikt. Röd markering föreslås att aktiveras initialt i Fö2023/00118. (SOU 2020:23, s. 127)

4.3.2 Intervjuer

I intervjuerna⁷ med medarbetare vid MSB och SvK bekräftas bilden av de utredningar som MSB genomfört på regeringens uppdrag. Flertalet myndigheter är inte klara med analysen av prioriteringar av uppgifter i höjd beredskap. Prioriteringarna som behöver göras är vilken verksamhet som är viktigast och vilken som kan prioriteras ner eller till och med bort. Innan detta är klart är det svårt att ha en detaljerad uppfattning om hur stora personalbehov som finns (Intervju 1, 2023). I SvKs fall har de en förstärkningsorganisation som dels är en rest av tidigare civilplikt men även nyrekryterad frivillig personal med avtal. Personalen har beredskapskontrakt och kallas in vid behov för skarp tjänst, utbildning eller övning. Detta gör också att SvK har prioriterat annat arbete i totalförsvaret och avvaktar att regeringen ger uppdrag avseende behov, utredning och eventuellt införande totalförsvarsplikt med civilplikt (Intervju 2, 2023).

⁷ Intervjufrågorna finns i bilaga 1.

5 Analys

I den följande analysen har det sammanställda materialet använts tillsammans med de frågor som togs fram i teorikapitlet för att med hjälp av detta svara på frågorna i modell I och II. I slutet av kapitlet följer en sammanfattning och diskussion runt svaren på frågorna, vilket leder fram till svaret på forskningsfråga.

5.1 Analys av forskningsfrågan utifrån Rationella aktörsmodellen

1. Vilka är omständigheterna, eller uppfattade omständigheterna, som staten ser som hot eller möjligheter?

Omständigheterna kring varför enbart MSB har fått i uppgift att utreda och förbereda för att aktivering av civilplikten inom sitt område är flera. I grund och botten motiveras en utredning av att aktivera civilplikten av det försämrade säkerhetsläget för Sverige. I Ds2017:66, *Motståndskraft – Inriktning av totalförsvaret och utformning av det civila försvaret*, beskriver Förvarsberedningen hur det politiska säkerhetsläget blivit mer instabilt och oförutsägbart sedan 2008 och gradvis har förändrats till det sämre. Rysslands uppträdande har blivit mera konfrontationrisk och visar med tydlighet att landet är berett att använda militärt våld för att uppnå sina politiska mål. Efter angreppet på Georgien 2008 har Ryssland blivit allt mer öppet aggressivt mot sina grannar. 2014 genomförde Ryssland en olaglig annektering av Krim vilket strider mot Förenta Nationernas (FN) våldsförbud. Ryssland har använt och använder sitt inflytande för att undergräva den Europeiska säkerhetsordningen som har gällt sedan andra världskriget (Ds 2017:66, ss. 17-19). Ryssland vill ha till stånd en omfattande förändring av säkerhetsordningen i Europa till sin fördel vilket de framförde vintern 2021. Det innefattade en rad inskränkningar för länder som ligger inom vad Ryssland beskriver som sin inflytelsesfär. Konflikten kan ses som en konflikt mellan den fria demokratiska världen och ett auktoritärt styre (Ds 2022:7, ss. 9-10).

”Rysslandskrisen är strukturell, systematisk och långvarig.” (Ds 2022:7, s. 9) här ser regeringen att det är en stor osäkerhet och svårighet i att göra korrekta bedömningar av Ryssland och dess avsikter. Det storskaliga angreppet på Ukraina den 24 februari 2022 visar på hur låg tröskel Ryssland har för att använda militärt våld. Det är även sannolikt att en efterföljande regim efter president Putin kommer fortsätta på likartat sätt och inte kommer att innebära någon förändring (Ds 2022:7, ss. 9-11).

”Sammantaget innebär Rysslands aggressiva agerande att den säkerhetspolitiska situationen i Sveriges närområde och övriga Europa på

ett fundamentalt sätt försämrats jämfört med bedömningen i propositionen Totalförsvaret 2021 – 2025 (2020/21:30), som beslutades av riksdagen den 15 december 2020.” (Ds 2022:7, s. 10).

Vilka omständigheter ligger då bakom att inte fler myndigheter än MSB har fått i uppdrag att utreda och förbereda för att aktivera civilplikten? Det material som studerats i denna uppsats pekar på att en bakomliggande orsak kan vara brist på erfarenhet av att arbeta med förberedelser för höjd beredskap hos svenska myndigheter idag. MSB har till synes bättre förutsättningar för att arbeta med frågan och detta skulle kunna motivera beslutet.

2. Vilka är statens målsättningar?

Målsättningarna för Svenska staten med säkerhetspolitiken är att ytterst garantera vårt lands oberoende och självständighet. I detta måste staten värna våra rättigheter, intressen, och suveränitet för att fortsätta ha våra grundläggande värderingar och handlingsfrihet att själva bestämma inriktning för landet. Utan att behöva vika för påtryckningar som kan vara politiska, militära eller i andra former för att påverka landet.

”Hävdandet av vårt lands suveränitet och territoriella integritet är en nödvändig förutsättning för att Sverige ska uppnå målen för vår säkerhet. Den svenska säkerhetspolitiken är en del av samhällets samlade resurser för att möta hot och utmaningar mot vår säkerhet.” (Ds 2017:66, s. 25).

Regeringen skriver i propositionen 2020/21:30 (2020, p 84) att totalförsvaret ska vara så pass stort att det kan möta ett militärt angrepp på Sverige där krigshandlingar på svenskt territorium ingår. Totalförsvaret ska genom att ha en organisation, utrustning, träning, uthållighet mm få främmande makt att avhålla sig från att anfalla eller på annat sätt utnyttja eller kontrollera svenskt territorium.

Regeringen gör bedömningen att landet behöver stärka förmågan att kunna hantera höjd beredskap och krig på bred front. Civilförsvaret lyfts fram som en viktig del i detta arbete och har ett behov av att förstärkas (Prop. 2020/21:30, s. 125). Målsättningen med att initialt endast ge en myndighet i uppgift att utreda och förbereda för att aktivera civilplikt kan visa på statens intention av att snabbt få igång arbetet.

3. Vilket eller vilka alternativ finns för att hantera problemet eller problemen?

Som visas ovan har det säkerhetspolitiska läget förändrats drastiskt under beslutsperioden 2021-2025 och takten i uppbygganden av totalförsvaret behöver öka. I händelse av höjd beredskap och krig kommer verksamheter att trots detta vara tvungna att verka kontinuerligt i långa tidsperioder. Detta kräver en större organisation i krig än den i fred. Baserat på materialet i denna uppsats kan personalförsörjningen av det civila försvaret vid händelse av höjd beredskap säkerställas på tre alternativa sätt:

- a. Frivilligorganisationerna får en utökad roll i att utbilda och bemanna med personal även till det civila försvaret. Bemanningen är på frivillig

bas och med tjänstgöringskontrakt vilket blir en risk om organisationerna inte kan rekrytera tillräckligt med personal inom rätt kategorier.

- b. Återaktiverande av civilplikt initialt med att krigsplacera personer med relevant utbildning och samtidigt som detta pågår utreda hur en aktiverad grundutbildning med civilplikt ska genomföras och inom vilka sektorer den ska finnas.
- c. En kombination av aktiverad civilplikt och utbildning via frivilliga försvarsorganisationerna.

4. Vilka strategiska kostnader och fördelar är respektive handlingsalternativ förenat med?

De olika alternativen listade under punkt 3 analyseras nedan.

Alternativ a, frivilligorganisationerna är idag i huvudsak inriktade på att stärka den fredstida beredskapen och är en viktig del av samhällets krisberedskap. Det har påbörjats ett arbete för att även lägga fokus på det civila försvaret. Regeringen lyfter fram frivilligheten som komplement till den anställda personalen (Prop. 2020/21:30, s. 133).

Försvarsberedningen lyfter i Ds 2017:66 (2017, p. 127) att värnpliktiga som inte behövs för krigsförband eller personalreserven om möjligt ska krigsplaceras i befolkningsskyddet men konstaterar samtidigt att det finns en osäkerhet om denna personal kommer att räcka till. Försvarsberedningen lyfter även upp att det kan finnas svårigheter för de frivilliga försvarsorganisationerna att rekrytera och utbilda till de tjänster som har lång utbildningstid och/eller krav på god fysik. Det är dessutom så att om det uppstår en konkurrenssituation mellan frivilligverksamheter avseende värnpliktsutbildade personer så är hemvärnet prioriterat vid tilldelning av dessa.

Försvarsberedningen påtalar den viktiga roll som de frivilliga försvarsorganisationerna fyller i totalförsvaret:

“Genom att förmedla kunskap och kompetens, stärka engagemanget för totalförsvaret och utveckla samhällets funktionalitet under höjd beredskap och krig bidrar de frivilliga försvarsorganisationerna till det militära och civila försvaret.” (Ds 2017:66, s. 131).

Alternativ b, återaktivering av civilplikten har lyfts dels av Försvarsberedningen men även av MSB. Försvarsberedningen trycker på att regeringen snarast bör föreskriva inom vilka verksamheter där civilplikt ska genomföras. Vidare uppmanar de regeringen att snarast fatta beslut om att aktivera civilplikten för att ge myndigheter möjlighet att med stöd av civilplikt skriva in personal med rätt kompetens som inte redan arbetar inom verksamheten. Detta kan göras utan krav på grundutbildning genom att en s.k. annan utredning än mönstring genomförs för att krigsplacera personalen i respektive krigsorganisation.

Vidare så påtalar Försvarsberedningen att regeringen behöver utreda behovet av att återinföra skyldigheten för totalförsvarspliktiga att genomföra mönstring och grundutbildning med civilplikt. Försvarsberedningen lyfter även upp att det finns

en risk att det blir svårt att tillsätta alla befattningar enbart baserat på frivillighet (Ds 2017:66, ss. 125, 127)

Under punkten personalförsörjning påtalar MSB vikten av att ”skyndsamt aktivera civilplikten” (MBS 2022-03446 , 2022, s. 8) i första hand för att skriva in personer med relevant utbildning utan att behöva grundutbilda dessa. Nästa steg skulle vara att utreda ett eventuell återupptagande av civilplikt med grundutbildning. MSB påtalar även behovet av snabbutredningar från de sektorsansvariga myndigheter som kan komma ifråga vid en aktivering av civilplikt för att få fram vilka verksamheter och personalkategorier som det berör (MBS 2022-03446 , 2022).

Alternativ c, är en kombination av alternativ a och b där utbildning med totalförsvarsplikt av civilpliktiga genomförs för de utbildningar som kräver längre utbildning och där det finns särskilda krav på fysik förmåga. De frivilliga försvarsorganisationerna genomför utbildning där utbildningslängden kan vara kortare och det inte är särskilda krav på fysik.

5. Vilket är det bästa alternativet utifrån rådande omständigheter?

Utifrån rationella aktörsmodellen kan vi utläsa att den stora förändringen av hotbilden i och med Rysslands anfall mot Ukraina har gjort att behovet ökat av en snabbare återuppbyggnad av totalförsvaret. Både Försvarsberedningen och MSB har påtalat behovet av att snabbt återinföra krigsplacering med civilplikt utan grundutbildning för att i första hand få tillgång till mer personal inom befolkningsskyddet, kommunala räddningstjänsten. MSB har fått i uppgift att förbereda ett sådant beslut av regeringen Fö2023/00118 *Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att genomföra de åtgärder som behövs för att förbereda för en aktivering av civilplikten inom kommunal räddningstjänst.*

Enligt denna modell torde det bästa alternativet vara att ge den myndighet som har bäst förutsättningar uppdraget att utreda och förbereda för att aktivera civilplikt. Detta knyter väl an till statens målsättning att utredningen ska ske skyndsamt. Hänsyn har även tagits till de alternativa lösningar som identifierats och deras strategiska för och nackdelar.

5.2 Analys av forskningsfrågan utifrån Förhandlingsmodellen

1. Vilka aktörer finns det? Vems synsätt och värderingar räknas när alternativ och handling skapas?

Huvudaktörerna i denna uppsats är regeringen och MSB.

Regeringen gav i januari 2023 MSB följande uppgift: Fö2023/00118 *Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att genomföra de åtgärder som behövs för att förbereda för en aktivering av civilplikten inom kommunal räddningstjänst.* I uppgiften tar regeringen upp att MSB i flera åiterrapporter till

ställda uppgifter⁸ framfört att regeringen snarast bör återaktivera civilplikten för personer med nödvändiga och relevanta kunskaper så att dessa kan skrivas in. Exempel som lyfts fram är personal som är utbildad i räddningstjänst men som inte arbetar med detta (Fö2023/00118).

MSB har en särställning med sin uppgifter⁹ eftersom MSB har en central och omfattande roll. MSB har vid flera tillfällen lyft till regeringen¹⁰ behovet att snarast återaktivera civilplikten för att kunna personalförsörja civilförsvaret i linje med vad Försvarsberedningen skriver.

2. Vilka faktorer bildar respektive aktörs uppfattning, dennes föreslagna handlingsalternativ samt dennes ståndpunkt?

Regeringen anger att:

”Med hänsyn till det rådande säkerhetsläget bedömer regeringen att förberedelser för en aktivering av civilplikten för kommunal räddningstjänst är en angelägen fråga i arbetet med att stärka Sveriges totalförsvaret.” (Fö2023/00118, s. 3)

Den snabba förändringen säkerhetspolitiskt i och med kriget i Ukraina där Rysslands urskillningslösa förstörelse av civilinfrastruktur på ett tydligt sätt aktualiserat behovet av personal inom totalförsvaret i allmänhet och inom befolkningsskyddet i synnerhet.

MSB har i flera åiterrapporteringar¹¹ beskrivit behoven av att aktivera civilplikten för att få de personalvolymerna som krävs för att kunna möta behoven inom befolkningsskyddet vid eventuell höjd beredskap och krig, primärt mot kommunal räddningstjänst.

3. Vilka faktorer har betydelse för respektive aktörs påverkan avseende val och agerande?

Efter installationen av nya stadsråd har det varit muntlig dialog mellan MSB och försvarsdepartementet och med den nya civilförsvarsministern Carl-Oskar Bolin, för att hitta något sätt att komma vidare. MSB ville för att komma vidare i ärendet starta med kommunal räddningstjänst genom att krigsplacera de som redan är utbildade och då endast få kostnader för kompletterings- och repetitionsutbildningar. MSB ville ha ett uppdrag att påbörja en snabbutredning för att kunna se hur detta skulle påverka kommunal räddningstjänst. Det skulle vara ett sätt att påbörja aktivering utan att få allt för stora kostnadsökningar (Intervju 1, 2023).

MSB påtalar, i MSB 2021-08640-55, *Behov av personalförsörjningar inom bevakningsansvariga myndigheter och andra aktörer vid en situation med höjd beredskap eller krig*, att frågorna enbart har skickats till bevakningsansvariga myndigheter av vilka flera i sin tur enbart har analyserat den egna myndighetens behov. Detta gör att analysen inte är så omfattande som önskat. MSB konstaterar att det inte går att ge ett heltäckande svar om behovet av personalförstärkningar vid

⁸ Ju2021/02771, Ju2022/00865 och Ju2022/01209 delrapport.

⁹ Se avsnitt 2.1.1.

¹⁰ Se avsnitt 4.3.1.

¹¹ MSB 2021-08640-55, MSB 2022-03446 och MSB 2022-09064.

höjd beredskap eller krig. Två anledningar nämns, dels att analyser saknas eller är för övergripande och dels att analyser av vilken verksamhet som ska prioriteras i vissa fall är bristfällig eller inte ens genomförd. MSB menar att det trots detta går att dra slutsatsen att stora behov av personalförstärkningar kommer att uppstå inom vissa områden, till exempel bevakning och skyddspersonal, distribution av nödvatten, räddningstjänsten, men även inom mer specialiserade tjänster. MSB lyfter; för att säkra tillgången på personal med viktiga kompetenser och som ej är anställda hos de aktörer som har behov av dem, så kan personalförsörjningen behöva lösas med stöd av civilplikt. MSB hänvisar till sitt eget svar med datum 2022-03-10 MSB 2022-03446 i vilken MSB föreslår en aktivering av civilplikt och med inskrivning av personer som redan besitter nödvändig kunskap och inte behöver grundutbildning (MSB 2021-0864-55).

Olika myndigheter och organisationer har kommit olika långt då de har tolkat och prioriterat uppgifterna olika. Många har inte brutit ner de egna uppgifterna med prioritering och behov på detaljnivå, vilket gör att de bara har en övergripande uppfattning om respektive myndighet och organisations personalbehov (Intervju 1, 2023).

4. Vilka kanaler/ forum finns för den etablerade processen att mötas och jämföra uppfattningar och preferenser samt därtill lämna rekommendationer att fatta beslut?

Det finns två forum, den officiella kanalen där regeringen ger uppdrag och där myndigheter svarar, i detta fall MSB, och den inofficiella där det pågår samtal mellan regeringsrepresentanter och/eller tjänstemän.

5.3 Sammanfattning av analys

Genom att använda analysmodellerna på forskningsfrågan går det att bilda sig en uppfattning om de bakomliggande faktorerna till det fattande beslutet att MSB ska få i uppdrag att förbereda en eventuell återaktivering av civilplikt för kommunal räddningstjänst.

I rationella aktörsmodellen framgår det att hotbilden mot Sverige har förändrats och hela den säkerhetspolitiska situationen i Europa har försämrats. Den främsta orsaken är Rysslands anfall på Ukraina och hur denne bedriver kriget där. Sverige vill öka takten i utbyggnaden av det civila försvaret för att verka krigsavhållande. Utifrån omvärldssituationen och målsättningar som har presenterats i dokumenten har uppsatsen identifierat tre olika teoretiska alternativ för att snabbt öka takten i utbyggnaden av det civila försvaret. Det alternativ som kan anses vara mest rationellt är alternativ c där bemanning av det civila försvaret löses genom en kombination av civilplikt med grundutbildning och utbildning via frivilliga försvarsorganisationer. För att inte behöva vänta in en längre utredning är det rationellt att börja introducera civilplikt i mindre omfattning inom ett begränsat område.

I förhandlingsmodellen framgår det vilka aktörer som varit med och påverkat beslutet och vilka ståndpunkter de olika aktörerna har. Aktörerna är eniga om att hotbilden har förändrats och att en aktiverad civilplikt behövs för att säkerställa personaltillförseln för civilförsvaret. Aktörerna är också överens om att påbörja aktivering av civilplikt utan grundutbildning inom ett område, kommunal räddningstjänst.

5.4 Diskussion

I arbetet med uppsatsen så är det en sak som sticker ut, nämligen tiden som det har tagit för regeringen att komma till beslut om en eventuell aktivering av civilplikten. Till dags datum maj 2023¹² har ännu inget beslut fattats om aktivering av civilplikt. Den uppgift som ställts till MSB är att förbereda för en eventuell aktivering. Försvarsberedningen beskrev behovet redan 2017 och sedan dess har flera myndigheter, som beskrivits ovan, påtalat behovet av att aktivera civilplikten för att säkra personalförsörjningen till det civila försvaret. Under tiden som passerat har det säkerhetspolitiska läget gått från dåligt till värre i och med Rysslands fullskaliga attack på Ukraina, som hittills har pågått i över ett år. De erfarenheter som dras från Ukraina där Rysslands modus med urskillningslösa attacker på hela samhället gäller med stor sannolikhet även vid ett anfall på Sverige. Ur detta perspektiv är det uppseendeväckande att inte fler åtgärder har gjorts från regeringen för att skynda på återuppbyggnaden av det civila försvaret där en viktig åtgärd kan vara att snarast aktivera civilplikten.

Uppdraget som MSB har fått av regeringen taktar med Försvarsberedningens förslag att i ett första steg aktivera civilplikten och skriva in personal som har befintlig kunskap med s.k. annan utredning för att komma igång med att få in mer personal till i detta fall kommunal räddningstjänst. I ett andra steg behöver en utredning genomföras för att se vilka områden inom civila försvaret som är aktuella samt att belysa kostnaden för att genomföra grundutbildning med civilplikt. I intervjun med SvK så framkom att de avvaktar en sådan utredning och först då kommer de att arbeta med frågan. Återstart av grundutbildning med civilplikt kommer, efter en utredning, troligen påbörjas tidigast i senare delen av 2020-talet.

MSB är förberedd att ta uppgiften, de har analyserat vilka uppgifter och insatsfrekvens som förväntas i krig av den kommunala räddningstjänsten och kan därför presentera vilket personalbehov och kostnader som föreligger. MSB's lösning ligger även i linje med vad Försvarsberedningen lyfter med särskild utredning av personal som redan besitter relevant kunskap. I underlagen framgår det även att MSB påtalat för regeringen att skicka ut uppgiften; *att skriva in med civilplikt efter annan utredning*, till fler myndigheter vilket tyder på att MSB ser

¹² I presskonferens 26 april 2023 med stadsminister Ulf Kristersson och minister för civilt försvar Carl-Oskar Bohlin presenterar att det i närtid kommer att tillsättas en utredning som ska ta ett brett grepp om återaktivering av civilplikt med grundutbildning till flera samhällsviktiga verksamheter (Kristersson & Bohlin, 2023).

behoven inte bara hos den egna myndigheten utan även för andra myndigheter. Båda intervjuerna bekräftar även det som MSB lämnar in i underlagen att olika myndigheter har kommit olika långt och prioriterar denna fråga olika.

Intervjun med intervjuperson 1 vid MSB visar att dialogen mellan myndighet och försvarsdepartementet pågår och att de söker efter lösningar på vad som går att göra här och nu. Detta för att få effekt med hanterbar kostnad och för att komma igång med civilplikten. Sedan återstår det att se om fler myndigheter får motsvarande uppgift för att öka personaltillgången i krigsorganisationerna och därmed uthålligheten.

I fallet med Svk så har de en beredskapsorganisation som de anser fungerar vilket har gjort att de lägger fokus på andra frågor till dess att de får en uppgift att bemanna med civilplikt.

6 Slutsats

Utifrån analysen genom Allisons frågor framträder en bild av att regeringen och MSB arbetar aktivt tillsammans för att hitta en lösning på att återstarta civilplikten i mindre skala inom ett avgränsat område och att MSB är förberedd för att klara av den uppgiften. Att aktivera civilplikten på det sätt lyfte Förvarsberedningen redan 2017. Det bör finnas flera områden, precis som MSB, som relativt enkelt kunna krigsplacera personal med erforderlig kompetens till exempel SvK, polisen och sjukvården. Fram tills nu har det varit utredningar runt civilförsvaret, som vi ser ovan, men ännu har ingen utredning om att återaktivera totalförvarsutbildning av civilpliktiga med längre utbildningstid påbörjats trots att behovet påtalats från flera håll. Det är oklart varför en utredning har dröjt men det verkar vara ett visst ointresse från den tidigare regeringen att återaktivera civilplikten. Kriget i Ukraina verkar ha påverkat takten och viljan, och efter regeringsskiftet 2022 öppnades det på allvar upp för återaktiverade av civilplikt som en del i att få igång personalförsörjningen av det civila försvaret.

Det som återstår nu är att se när en utredning om civilplikten startas och vad den ger vid handen. En aktiverad civilplikt med grundutbildning ligger troligen flera år bort, då det först kommer att krävas en utredning och beslut följt av arbetet med att bygga upp utbildningsplatser samt rekrytera utbildare för detta. Ett sätt att öka takten i uppbyggnaden och bemanning av totalförsvaret skulle kunna vara att flera sektorer får i uppgift, likt MSB, att påbörja krigsplacering av redan utbildad personal med civilplikt. Ett hinder för krigsplacering med civilplikt kan vara att myndigheter, kommuner, regioner och organisationer inte är klara med eller vet hur de ska bygga sin krigsorganisation. Att ha en klar krigsorganisation är en förutsättning för att kunna krigsplacera. MSB påtalar detta när de beskriver att olika myndigheter har kommit olika långt i planeringen för höjd beredskap.

I uppsatsen kan vi se att det inte är så enkelt att lämna ut uppgiften att utreda och förbereda för att aktivera civilplikt till ett större antal aktörer. Det verkar som att förutsättningar saknas för att gå vidare på bredfront. I detta ljus är regeringens förslag att börja med MSB ett sätt att komma igång för att sedan gå vidare efterhand med flera myndigheter, kommuner, regioner och organisationer allt eftersom de är mogna för det. Eftersom SvK redan har en frivillig beredskapsorganisation bör de dock ha goda förutsättningar att ta emot samma uppgift som MSB och förbereda för att stärka upp sin bemanning utav redan utbildad personal med stöd av civilplikt.

Det är både angeläget och relevant att dialogen mellan myndigheter och regeringen är lösningsorienterad. Dialogen visar i detta fall på en flexibilitet som är särskilt viktig i rådande omvärldsläge där Sverige snabbt behöver stärka totalförsvaret.

7 Vidare forskning

Förslag för vidare forskning: *Civilpliktens plats i dagens samhälle, hur väl taktar plikt hos ungdomar?* En mindre undersökning är genomförd, se avsnitt 1.4 tidigare forskning, men för att kunna dra djupare slutsatser om attityd och vad som motiverar ungdomar till att vilja tjänstgöra i dagens samhälle behöver en större forskningsinsats troligen göras.

I och med regeringens planerade utredning om återinförande av civilplikt med grundutbildning på presskonferensen 26 april 2023, kan frågan om: *Hur väl förberedda är myndigheter, kommuner och regioner på att påbörja bemanning med civilpliktiga? Är de i fas med krigsplanering och krigsorganisation?* ställas för att få en bild över utgångsläget.

I arbetet har det ur underlagen och intervjuerna framkommit att olika myndigheter, kommuner, regioner och organisationer har kommit olika långt i sina planeringar för höjd beredskap då alla har olika prioriteringar inom sin verksamhet. Det är även relevant att undersöka frågan *Vilket behov av stöd har myndigheter, kommuner, regioner och organisationer för att komma vidare i krigsplaneringen?* En sådan undersökning är viktig för att göra det tydligt var ekonomiska medel och andra resurser används på effektivaste sätt i uppbygganden av det civila försvaret.

8 Referenser

- Allison, Graham & Philip Zelikow. (1999) [1971]. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (2nd edition ed.). New York: Longman.
- Andersson, Ken (2021). *Plikten framför allt?* Lund: STVU15.
- Blatter, Joachim & Marcus Haverland. (2012). *Designing Case Studies*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Ds 2017:66. *Motståndskraft Inriktning av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021-2025*. Stockholm.
- Ds 2022:7. *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge - konsekvenser för Sverige*. Stockholm.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Ann Towns & Lena Wägnerud. (2017). *Metodpraktikan, Femte upplagan*. Stockholm: Wolter Kluwer Sverige AB.
- Fö2023/00118. *Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att genomföra de åtgärder som behövs för att förbereda för en aktivering av civilplikten inom kommunal räddningstjänst*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Händelsten, Anders & Nicholas McGuinness. (2019). *Ungas attityder till statlig plikt*. Karlstad: Karlstadsuniversitet.
- Intervju 1 = Chefstjänsteman på MSB. Telefonintervju 2023-03-16.
- Intervju 2 = Chefstjänsteman på SvK. Telefonintervju 2023-03-28.
- Jones, Christopher M.. (2010). *Bureaucratic Politics and Organizational Process Models*. Oxford: Oxford University Press. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://internationalstudies.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-2>. Hämtdatum 2023-02-23.
- Ju2021/02771. *Uppdrag till MSB att bedöma behov av personalförstärkningar inom bevakningsansvariga myndigheter och andra berörda aktörer vid en situation med höjd beredskap och ytterst krig*. Stockholm.
- Ju2022/00865. *Uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att bedöma vilka åtgärder som bör vidtas för att stärka det civila försvaret*. Stockholm.
- Kraemer, Maria. 2022-12-30. "Sovjetunionen bildades för hundra år sedan – men höll i knappt 70 år". *Svenska Yle*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/a/7-10025462>. Hämtdatum 2023-03-21.
- Kristersson, Ulf & Carl-Oskar Bohlin. *Ulf Kristersson och Carl-Oskar Bohlin besöker Västernorrland*. Sundsvall. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/04/ulf-kristersson-och-carl-oskar-bohlin-besoker-vasternorrland/>. Hämtdatum 2023-04-26.
- MBS 2022-03446. *Svar på uppdrag till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att bedöma vilka åtgärder som bör vidtas för att stärka det civila*

- försvaret, Ju2022/00865. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.*
- MSB 1. (2023). *MSB Beredskapssektorn Räddningstjänst och skydd av civilbefolkningen.* [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.msb.se/sv/om-msb/vart-uppdrag/>. Hämtdatum 2023-03-31.
- MSB 2. (2023). *MSB Befolkningsskydd.* Tillgänglig: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/befolkningsskydd/>. Hämtdatum 2023-05-05.
- MSB 2021-0864-55. *Behov av personalförsörjningar inom bevakningsansvariga myndigheter och andra berörda aktörer vid en situation med höjdberedskap och ytterst krig.* Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- MSB 2022-09064. *Dimensionerande planeringsförutsättningar för kommunal räddningstjänst under höjd beredskap.* karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- MSB 2023-00813-2. *Aktivering av civilplikt inom kommunal räddningstjänst.* Enheten för utbildningsutveckling . Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och bevakning.
- Mårtensson, Rickard. (2022). *Vad är logiken i det? - En konstruktivistisk analys av värnpliktens vilande och återaktivering.* Stockholm: Försvarshögskolan.
- Nationalencyklopedin. (2023). *civilplikt.* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/civilplikt>. Hämtdatum: 2023-04-06.
- Nationalencyklopedin. (2023). *Krigsorganisation.* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/krigsorganisation>. Hämtdatum: 2023-04-17.
- Prop 2001/02:10. *Fortsatt förnyelse av totalförsvaret.* Stockholm.
- Prop 2007/08:1. *Försvar samt beredskap mot sårbarhet.* Stockholm.
- Prop. 2020/21:30. *Totalförsvaret 2021–2025.* Stockholm.
- SFS 1995:238. om totalförsvarsplikt.
- SFS 2008:1002. med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- SFS 2022:524. om statliga myndigheters beredskap Svensk författningssamling 2022:2022:524.
- SOU 2009:63. *Totalförsvarsplikt och frivillighet.* Stockholm.
- SOU 2020:23. *Hälso- och sjukvård i det civila försvaret - underlag till försvarspolitisk inriktning.* Stockholm: Regeringen.
- SOU 2021:25. (2021). *Struktur för ökad motståndskraft.* Stockholm.
- SvK. (2023). *Svenska Kraftnät.* [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svk.se/om-oss/>. Hämtdatum: 2023-02-20.
- SvK 1. (2023). *Svenska Kraftnät.* [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.svk.se/sakerhet-och-beredskap/totalforsvar/>. Hämtdatum 2023-04-06.
- Thurén, Torsten. (2019). *Vetenskapsteori för nybörjare.* Stockholm: Liber AB.

Trané (red.), Camilla., Niklas Roszbach H, Josefin Öhrn-Lundin, Daniel Jonsson K, Anna Sundberg, Sofia Olsson & Jakob Gustafsson. (2019). *Strategisk utblick 8 - Totalförsvarets tillväxt*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI.

Yle. (2022). *Ryssland slår till mot Ukrainas energiinfrastruktur*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/a/7-10021851>. Hämtdatum 230202.

9 Bilaga 1 Intervjufrågor

Nedan följer de frågor som ställdes i de båda intervjuerna. Intervjuerna var semistrukturerade och utgick från några få frågor.

9.1 Intervju 1

1. Vad är er bild av civilpliktens återaktivering?
2. Varför har inte planeringen kommit igång på flera täter?
3. Vet ni några dokument som skulle kunna hjälpa mig

9.2 Intervju 2

1. Vad är er bild av civilpliktens återaktivering?
2. Vet ni några dokument som skulle kunna hjälpa mig